

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN KAYNAŞTIRMA UYGULAMALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ayfer YILDIRIM ERİŞKİN*

Seda YAZAR KIRAÇ**

Yaşar ERTUĞRUL***

Özet

Bu araştırmanın amacı, kaynaştırma eğitimi uygulaması içinde yer alan sınıf öğretmenlerinin, kaynaştırmanın öğelerinden olan eğitim ortamını, okul yönetimini, rehber öğretmenleri ve kendilerini kaynaştırma uygulamalarına ilişkin değerlendirmelerinin incelenmesidir. Betimsel bir çalışma olan bu çalışmada 2008-2009 Eğitim Öğretim Yılında Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Genel Müdürlüğü ve Hizmetiçi Eğitim Daire Başkanlığı tarafından düzenlenen 30 saatlik Özel Eğitim Seminerlerine katılan 1500 sınıf öğretmenine 30 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Bu araştırmanın sonucunda sınıf öğretmenleri: Sınıflarında bulunan kaynaştırma öğrencilerini kabul ettiklerini ve kaynaştırma uygulamalarına olumlu yaklaştıklarını ancak eğitim ortamlarının kaynaştırma uygulamaları için uygun olmadığını, hem kendilerinin hem de okul yönetiminin kaynaştırma, BEP ve özür türleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını; okul yönetiminin ve rehber öğretmenlerin kaynaştırma uygulamaları için gerekli olan önlemleri almadıklarını belirtmişlerdir. Sonuç olarak, yasal dayanağı oluşturulmuş olan kaynaştırma uygulamalarının etkili ve işlevsel uygulamalara dönüşmesinde, kaynaştırma öğrencileriyle çalışan personelin yaşadığı sorunların belirlenerek önlemler alınmasında, mevzuatta gerekli düzenlemelere gidilmesinde, hizmet içi eğitim programlarının hazırlanmasında ve etkili çözümler üretilmesinde elde edilen bu bulguların yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

***Anahtar Sözcükler:** Kaynaştırma, sınıf öğretmeni, eğitim ortamı, okul yönetimi, kendini değerlendirme, destek eğitim hizmetleri, özel eğitim danışmanlığı*

Giriş

Sosyal bir varlık olan insan, doğası gereği ait olduğu toplumun kabulüne gereksinim duymaktadır. Bu nedenle de bulunduğu toplumun isteklerini yerine getirmeye çalışır. Yetersizliği olan bireyler toplum tarafından kabul görmeye en çok ihtiyacı olan fakat çoğu zaman buna ulaşamayan bireylerdir. Çünkü toplumun isteklerini, değerlerini ve sorumluluklarını yerine getirmekte zorlanmaktadırlar. Oysa eşit

* MEB Gökkuşuğu İlköğretim Okulu, Yenimahalle

** MEB Nurçin Sayan İlköğretim Okulu, Çankaya

*** MEB Pursaklar Millî Eğitim Müdürlüğü

fırsatlar sağlandığında bu bireylerde toplumun isteklerini, değerlerini ve sorumlulukları yerine getirerek toplum tarafından kabul görecektir. Bunun sağlanabilmesi içinde eğitime gereksinim vardır.

Eğitim çeşitli şekillerde ifade edilmektedir. Bir tanıma göre eğitim, “bireylerin toplumsal gelişimlerinin ve kişisel yeteneklerinin en üst düzeyde gelişmesini sağlamak için seçilmiş ve planlanmış etkinlikler sürecidir. Diğer bir tanıma göre ise, “Bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişime meydana getirme sürecidir” (Akt. Batu, 1998)

Özel eğitim ise, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri, bu bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir (MEB, 2006).

Kaynaştırma uygulamalarına geçişin nedenleri insan hakları, demokrasi alanında yaşanan gelişmeler ve eşitlik düşünceleridir. Böylece yetersizlikten etkilenen bireyin ayrıştırılmış özel eğitim yerine, genel eğitim sınıflarında akranlarıyla birlikte eğitim alması esasına dayanan kaynaştırma uygulamaları gerçekleşmiştir (Gottlieb ve Leyser, 1996). Eğitimde fırsat eşitliği düşünülmeğe başlandığında karşımıza normalleştirme ilkesi çıkmaktadır. Normalleştirme, yetersizliği olan bireyin normal hale getirilmesi değildir; yetersizliği olan bireye göre çevresel düzenlemelerin yapılmasıdır. Diğer önemli bir ilke olan bütünleştirme ise, bireyin bir toplumun üyesi olmasını ve topluma tamamlayıcı olarak katılmadığında eksik kalacağını ifade eden bir olgudur. Tamamlama anlamıyla bütünleştirmede, yetersizlikten etkilenmiş bireylerin katkılarıyla toplumsal yaşamda zenginleşme olacağı ve onların katkısı olmaksızın toplumsal yaşamın eksik kalacağı ileri sürülmektedir. Dolayısıyla birey yetersizlikten etkilenebilir ancak değersiz değildir (Özyürek, 1990).

Bütünleştirmenin eğitimdeki boyutu olan kaynaştırma, gerektiğinde sınıf öğretmene ve/veya engelli öğrenciye destek özel eğitim hizmetleri sağlanması koşuluyla engelli öğrencilerin genel eğitim ortamlarında eğitilmesidir. Destek özel eğitim hizmetleri ise, kaynaştırılan özel eğitime ihtiyacı olan birey ve/veya kaynaştırma sınıfı öğretmene sağlanan özel eğitim hizmetleridir. Bunlar kaynak oda eğitimi, sınıf içi yardım ve özel eğitim danışmanlığıdır (Özyürek, 1990; Kırcaali-İftar, 1998).

Türkiye’de 1980’li yıllarda uygulanmaya başladığı kabul edilen kaynaştırma uygulamaları göz atıldığında, kurumların nitelik/nicelik olarak yetersizliği, programı yürütecek öğretmenlerin nitelik/nicelik olarak sınırlılığı, öğretmenlere destek vermesi gereken özel eğitimcilerin yeterince bulunmayışı gibi sorunlar olduğu dikkati çekmektedir (Diken, 1998; Sucuoğlu, 1996; Uysal, 1995). Yasalarda kaynaştırmaya yönelik pek çok yaptırım bulunmasına rağmen (MEB, 1973; MEB, 1997; OZİDA, 2005; MEB, 2006) uygulamalarda aksayan çok fazla nokta olduğu gözlenmektedir. Bu uygulamaların verimliliğini etkileyecek olan en önemli unsurlardan birinin de öğretmenlerin tutumları olduğu düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar, kaynaştırma uygulamalarında öğretmenlerin, okuldaki diğer eğitimcilerin ve yöneticilerin özel eğitime ihtiyacı olan ve kaynaştırma programına katılması gereken çocuklara karşı olumlu tutum içinde olmalarının ve sınıflarına engelli öğrenci kabul etme konusunda istekli olmalarının, kaynaştırma eğitiminin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için

çok önemli olduğunu göstermektedir (Çakıroğlu Wilbrandt, Aydoğan ve Kılınc, 2008; Sucuoğlu, 2006; Avcı ve Ersoy, 1999; Scruggs ve Mastropieri, 1996). Bu bağlamda öğretmenlerin tutumları kaynaştırma uygulamalarında hayati bir öneme sahiptir. 2000'li yıllarda da bu araştırmalarda kaynaştırma uygulamalarına ilişkin dile getirilen sorunların devam ettiğini gösteren bulgular dikkate alındığında yeni çözüm önerileri getirilebileceği düşünülerek mevcut durum hakkında yeni bir araştırma yapmaya gereksinim duyulmuştur. Bu araştırmadan elde edilen sonuçların, etkili kaynaştırma uygulamalarının yapılmasını sağlayacak düzenlemeler konusunda eğitimcilere ve kanun yapıcılara yol göstereceği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, kaynaştırma uygulamaları içinde yer alan sınıf öğretmenlerinin, kaynaştırmanın öğelerinden olan eğitim ortamına, okul yönetimine, rehber öğretmenlere ve kendilerine ilişkin değerlendirmelerinin incelenmesidir.

Yapılandırılmış eğitimin engelli bireylerin hayatındaki önemi dikkate alındığında, kaynaştırmanın başarıyla uygulanmasında öğretmenlerin rolünün büyük olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin değerlendirmeleri, uygulamanın başarısını etkileyen etmenleri iyileştirme açısından oldukça önemlidir.

Yöntem

Araştırma Modeli: Bu araştırma kaynaştırma uygulamalarına katılan öğrencilerle çalışan sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin değerlendirmelerini incelemek amacıyla tarama modelinde planlanan betimsel bir çalışmadır.

Katılımcılar: Araştırma grubunu oluşturmak üzere 2008-2009 Eğitim Öğretim Yılında Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Genel Müdürlüğü ve Hizmetiçi Eğitim Daire Başkanlığı tarafından Ankara'da düzenlenen 30 saatlik Özel Eğitim Seminerlerine katılan 1500 sınıf öğretmenidir. Kaynaştırma öğrencisi olmayan veya anketi eksik yanıtlayan katılımcılar elenmiş ve 1400 sınıf öğretmeni araştırmanın katılımcılarını oluşturmuştur. Katılımcıların 1005'i kadın, 395'i erkektir. Araştırmanın evreni Ankara ilinde 2008-2009 Eğitim Öğretim yılında görev yapan toplam 11888 sınıf öğretmenidir. Bu nedenle araştırmaya katılan sınıf öğretmeni sayısının evreni temsil ettiği söylenebilir.

Veri Toplama Aracı: Sınıf öğretmenlerinin, eğitim ortamını, okul yönetimini, rehber öğretmenleri ve kendilerini kaynaştırma uygulamalarına ilişkin değerlendirmeleri amacıyla; araştırmacılar tarafından alan yazın incelenerek bir anket (Ek-1) geliştirilmiştir. Anketin, kapsam geçerliğini belirlemek için üç uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzmanların %70-80 oranında uyuşma gösterdikleri maddelerde eleştirilere göre düzeltmeler yapılmıştır. Sonuçta veri toplama aracı dört bölümden ve toplam otuz sorudan oluşmuştur. Katılımcıların her bir soruya evet ya da hayır seçeneklerine göre yanıt vermeleri istenmiştir.

Uygulama: Özel eğitim seminerlerine katılan sınıf öğretmenlerinden seminer bitiminde anketleri yanıtlamaları istenmiştir. Anketler katılımcıların yanıtlamayla bitirmelerinin ardından aynı gün geri toplanmıştır.

Verilerin Çözümlemesi: Elde edilen veriler, bilgisayar ortamına aktarılmış ve istatistiksel çözümlemeler için SPSS 13.00 paket programından yararlanılmıştır. Anketteki tüm yanıtlar için yüzde (%) hesaplamaları yapılmıştır.

Bulgular

Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarının yapıldığı eğitim ortamlarını değerlendirmeleri istendiğinde aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 1

Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarının Yapıldığı Eğitim Ortamlarını Değerlendirmeleri

EĞİTİM ORTAMLARINI DEĞERLENDİRME	UYGUN	UYGUN DEĞİL
	%	%
Sınıfın fiziki yapısı	39	61
Sınıf mevcudu	32	68
Sınıf içi düzenlemeler	9	91
Engel gruplarına göre okul içi düzenlemeler	5	95
Kaynaştırma öğrencilerinin sınıflara dağılımı	31	69

Buna göre Tablo 1’de görüldüğü gibi sınıf öğretmenlerinin %91’i, kaynaştırmanın sağlıklı bir şekilde uygulanması için gerekli olan sınıf içi düzenlemelerin yetersiz olduğunu düşünmektedir. Öğretmenlerin %95’i, okul içi düzenlemelerin kaynaştırma için uygun olmadığını belirtmiştir. Kaynaştırma öğrencilerinin sınıflara dağılımı söz konusu olduğunda ise öğretmenlerin %69’u, dağılımın uygun olmadığını belirtmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin kendilerini değerlendirmeleri ile ilgili bulgulara Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2

Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarında Kendilerini Değerlendirmeleri

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN KENDİLERİNİ DEĞERLENDİRMELERİ	EVET	HAYIR
Kaynaştırma uygulamalarına istekli olma ve öğrenciyi kabul etme	%79	% 21
Kaynaştırma öğrencilerinin aileleri ile işbirliği ve bilgi alışverişinde bulunma	%88	%12
Her bir kaynaştırma öğrencisi için BEP hazırlama	%53	%47
Kaynaştırma uygulamaları ve BEP hakkında yeterli bilgiye sahip olma	%37	%63
Kaynaştırma öğrencilerinin sınıflara dağılımı	%32	%68
Kaynaştırma öğrencilerinin özür grupları hakkında yeterli bilgiye sahip olma	%30	%70
Sınıfın diğer öğrencilerini özel gereksinimli öğrenciler ve özellikleri konusunda bilgilendirme	%71	%29
Kaynaştırma öğrencisinin sınıfa kabulü ve uyumu için diğer öğrencilerle düzenli toplantılar yapma	%56	%44
Kaynaştırma programı uygulamalarına başlamadan önce kaynaştırma öğrencisine sosyalleşme ile ilgili etkinlikler düzenleme	%43	%57
Kaynaştırma öğrencisine uygulanan programı düzenli olarak gözleyip değerlendirme	%39	%61
Kaynaştırma programına alınan öğrenciyi kurallar hakkında bilgilendirme	%57	%43

Tablo 2 incelendiğinde, sınıflarına kaynaştırma öğrencilerini kabul eden öğretmenlerin oranının %79 olduğu görülmektedir. Ayrıca velilerle işbirliği ve bilgi alışverişi yapan öğretmenler grubun %88'ini oluşturmaktadır. BEP ve kaynaştırma hakkında bilgisinin yeterli olduğunu düşünen öğretmenlerin grubun sadece %37'sini oluşturduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde öğretmenlerin yalnızca %30'u özür türleri ve özellikleri hakkında bilgilerinin yeterli olduğunu düşünmektedir. Öğretmenlerin %53'ü kaynaştırma öğrencileri için BEP hazırladığını belirtmektedir. Öğretmenlerin %71'i sınıfın diğer öğrencilerini kaynaştırma öğrencisi hakkında bilgilendirmektedirler. Ancak kaynaştırma öğrencisinin sınıfa kabulü ve uyumu için diğer öğrencilerle düzenli toplantılar yaptığını belirten öğretmenler grubun %56'sını oluşturmaktadır. Öğretmenlerin %43'ü kaynaştırma programı uygulamalarına başlamadan önce kaynaştırma öğrencisine sosyalleşme ile ilgili etkinlikler düzenlediklerini belirtmektedir. Kaynaştırma öğrencisine uygulanan programı düzenli olarak gözleyip değerlendiren öğretmenler ise grubun %39'unu oluşturmaktadır.

Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarında okul yönetimini değerlendirmelerine ilişkin bulgulara Tablo 3'de yer verilmiştir.

Tablo 3

Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarında Okul Yönetimini Değerlendirmeleri

OKUL YÖNETİMİNİ DEĞERLENDİRME	EVET	HAYIR
Kaynaştırma Uygulaması ve BEP hakkındaki bilginin yeterliliği	%43	%57
Kaynaştırma ve BEP hakkında öğretmenlerin bilgilendirilmesi için gereken hazırlıkların yapılması	%48	%52
BEP birimi ve kaynaştırma ekibinin kurulması	%58	%42
Kaynaştırma öğrencilerinin sınıflara eşit dağılımı	%38	%62
Kaynaştırma uygulamalarını kolaylaştıracak önlemlerin alınması	%15	%85
Öğrencileri olan sınıf öğretmenlerinin birbirleriyle işbirliği içerisinde çalışmaya teşvik edilmesi	%42	%58
Öğretmenlerle kaynaştırma programının uygulanması ve aksaklıkları hakkında düzenli toplantıların yapılması	%32	%68

Tablo 3 incelendiğinde öğretmenlerin %57'si kaynaştırma uygulamaları ve BEP hakkındaki bilgisinin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Kaynaştırma öğrencilerinin sınıflara eşit dağılımının olmadığını belirten öğretmenler ise grubun %62'sini oluşturmaktadır. Okul yönetiminin BEP ekibi kurduğunu belirten öğretmenlerin oranı %58'dir. Bulgular arasında dikkat çeken diğer bir durum okul yöneticilerinin kaynaştırma uygulamalarını kolaylaştıracak önlemleri almamış olduğunu katılımcıların %85'inin belirtmesidir. Ayrıca okul yönetiminin, öğretmenlerle kaynaştırma programının uygulanması ve aksaklıkları hakkında düzenli toplantılar yapmadığını belirten öğretmenler grubun %68'ini oluşturmaktadır.

Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarında rehber öğretmenleri değerlendirmelerine ilişkin bulgulara Tablo 4’de yer verilmiştir.

Tablo 4

Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarında Rehber Öğretmenleri Değerlendirmeleri

REHBER ÖĞRETMENLERİNİ DEĞERLENDİRME	EVET	HAYIR
Kaynaştırma öğrencileri olan sınıf öğretmenleriyle düzenli toplantıların yapılması	%49	%51
Davranış ve sınıf kontrolü konusunda öğretmenlere bilgi verilmesi	%53	%47
Kaynaştırma üyelerini özel gereksinimli öğrencilerin özellikleri ve özür grupları hakkında bilgilendirme toplantılarının yapılması	%46	% 54
Kaynaştırma uygulamaları ve BEP hakkında okul yönetimi ve öğretmenlere bilgi verilmesi	%55	%45
Kaynaştırma öğrencilerinin aileleriyle bilgi alışverişi ve duyguların paylaşımını içeren düzenli toplantıların yapılması	%48	% 52
BEP hazırlama komisyonunda aktif görevin alınması	%55	%45
Kaynaştırma öğrencisinin gelişiminin takip edilmesi	%52	%48

Tablo 4’te görüldüğü gibi katılımcıların ancak yarısı (%53); okullarında rehber öğretmenlerin davranış ve sınıf kontrolü konusunda öğretmenlere danışmanlık yaptığını; kaynaştırma uygulamaları ve BEP hakkında okul yönetimi ve öğretmenlere bilgi verdiğini (%55) ve kaynaştırma öğrencisinin gelişimini takip ettiğini (%52) belirtmişlerdir.

Tartışma ve Sonuç

Özel eğitime ihtiyacı olan çocukların ayrı okullarda eğitim görmeleri, engelli bireyin ailesinin toplumdan ayrıştırıldığı izlenimini doğurmuş ve bu da sivil toplum örgütlerinin, ilgili üniversitelerin ve kanun yapımcıların ilgisini çekmiştir. Bu kuruluşların işbirliği ile Türkiye’de eğitimde fırsat eşitliğini sağlayabilmek amacıyla özel eğitime ihtiyacı olan bireyler çeyrek asırdır kaynaştırma uygulamalarına katılmaktadır. Buna rağmen kaynaştırma uygulamalarından istedik düzeyde yararlanamadığı çeşitli araştırma sonuçlarıyla ortaya çıkmıştır (Diken, 1998; Kargın, 2004; Batu, 1998; Baykoç Dönmez, Aslan ve Avcı, 1997; Lewis, ve Doorlang, 1987). Yapılan bazı araştırmalarda ise sınıf öğretmenleri, engelli öğrencileri eğitime konusunda hazırlıksız yakalandıklarını hissettiklerini belirtmişlerdir (Schumm ve Vaughn, 1991).

Bu araştırmada, kaynaştırma uygulamaları içinde yer alan sınıf öğretmenlerinin, kaynaştırmanın öğelerinden olan eğitim ortamını, okul yönetimini, rehber öğretmenleri ve kendilerini yapılan uygulamalara ilişkin değerlendirmeleri istenmiştir ve elde edilen bulgularda diğer araştırmalara benzer sonuçlara rastlanılmıştır. BEP ve kaynaştırma hakkında bilgisinin yeterli olduğunu düşünen öğretmenler grubun sadece %37'sini oluşturmaktadır. Aynı şekilde öğretmenlerin yalnızca % 30'u özür türleri ve özellikleri hakkında bilgilerinin yeterli olduğunu düşünmektedir.

Bu araştırmadan elde edilen diğer bulgulara bakıldığında BEP birimi kurulması zorunlu olmasına rağmen okul yönetimlerinin BEP ekibi kurduğunu belirten öğretmenlerin oranı %58'dir. Bu oranın bu kadar düşük olmasının sebebi okul yönetimi ile öğretmenlerin koordineli hareket etmemeleri olabilir. Çünkü katılımcıların % 68'i, okul yönetiminin öğretmenlerle kaynaştırma programının uygulanması ve aksaklıkları hakkında düzenli toplantıları yapmadığını belirtmiştir. Akla gelen diğer bir düşünce ise mevzuatta zorunlu olan bir uygulamayı okul yönetimi dikkate almamakta ve yasal yükümlülüğünü yerine getirmemektedir. Yükümlülüklerin yerine getirilememesinde okul yöneticilerinin kaynaştırma ve BEP uygulamaları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını da akla getirebilir. Keza katılımcıların % 57'si okul yöneticilerinin kaynaştırma uygulaması ve BEP hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtmişlerdir.

Türkiye'de kaynaştırma uygulaması hakkında yapılan bilgilendirme yöntemleri ve bunların etkililiği ile ilgili olarak, Tekin (1994), Akçamete ve Kargın (1994), Şahbaz (1997), Kayaoğlu (1999), öğretmen tutumları ilgili olarak da Atay (1995) ve Diken (1998) çalışma yapmışlardır. Milli Eğitim Bakanlığı özel eğitim konusunda öğretmenleri yetiştirmek amacı ile çeşitli hizmet içi eğitim programları düzenlemekte ancak bu hizmetler öğretmenlerin yalnızca özürülü çocuklara bakışlarında olumlu yönde gelişmeler sağlamaktadır. Öğretmenler çalışma ortamlarına bu bilgileri uyarlayabilmek için almaları gereken destek hizmetlerden yoksun kalmaktadır (Kırcaali-İftar ve Uysal, 1999). Bu araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri de destek eğitim hizmetlerinden yararlanamadıklarını belirtmişlerdir.

Kaynaştırma yoluyla eğitim; özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini destek özel eğitim hizmetleri de sağlanarak yetersizliği olmayan akranları ile birlikte resmi ve özel; tüm eğitim kademelerinde sürdürmeleri esasına dayanan özel eğitim uygulamalarıdır (MEB, 2006). 2000'li yıllarda özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin, genel eğitim sınıflarında akranlarıyla birlikte eğitimleri giderek daha fazla kabul edilmekle birlikte uygulamada çeşitli engellerle karşılaşmakta ve bu engeller nedeniyle istedik gelişmeler elde edilememektedir. İlgili alan yazına baktığımızda bu engelleri; olumsuz öğretmen tutumları, uygun personel ve destek servislerinin olmayışı, genel ve özel eğitimin farklı algılanışı, fiziksel çevrenin yetersizliği başlıklarında incelemek mümkündür (Sucuoğlu ve Kargın, 2006; Yıkımsı ve Gözün, 2004). Yurt dışında da kaynaştırma uygulamalarının durumu ile ilgili araştırmaların büyük çoğunluğu, öğretmenlerin engelli öğrenciyeye karşı olumsuz görüşlere sahip olduğunu (Jenkinson, 1997) ve bu tutumların engelli öğrencinin engelinin doğasından ve şiddetinden etkilendiği sonucunu vermektedir. Bu konuyla ilgili olarak elde edilen sonuçlar öğretmenlerin en çok öğrenme yetersizliği olan ve hafif engelli olan öğrencilerin kaynaştırılmasını tercih ettiklerini göstermektedir. (Jenkinson, 1997; Minke, Bear, Deemer ve Griffın, 1996). Öğretmenlerin kaynaştırmada en az tercih ettikleri öğrencilerin ise ağır engeli olan ve zihinsel geriliği olan öğrenciler, duygusal bozuk-

luğu olan çocuklar ve davranış problemleri olan çocuklar olduğu bulunmuştur. Öğretmenler, kendilerine ek bir sorumluluk getireceklerini düşündükleri belirli engel gruplarındaki öğrencilerin kaynaştırılmasına karşı olumsuz görüş bildirmektedir (Soodak ve arkadaşları, 1998). Fakat diğer araştırmalardan farklı olarak bu araştırmada sınıflarına kaynaştırma öğrencilerini kabul eden öğretmenlerin oranı % 79 bulunmuştur. Öğretmenlerin bu soruya yüksek oranda olumlu yanıt vermelerinin nedeni araştırmacıların katılımcılara kaynaştırmaya ilişkin yasal sorumlulukları konusunda daha önceden hizmetiçi eğitim vermesi olabilir.

Türkiye’de kaynaştırmaya devam eden öğrenci sayısı giderek artmakla birlikte, temelde yaşanan sorun, özel gereksinimli öğrencilere ve öğretmenlere genel eğitim sınıflarında hiçbir özel eğitim desteği sağlanamamasıdır. Böylesi bir yerleştirmeye özel gereksinimli öğrenci ile sınıf öğretmeni karşı karşıya kalmakta ve yaşanan sorunları sınıf öğretmeni tek başına aşamamaktadır. Nitekim alanda yapılan araştırmalardan elde edilen bulgularda da öğretmenlerin kaynaştırmayı desteklemelerine karşın, özel eğitim desteğine ihtiyaç duydukları belirlenmiştir (Batu, 1998; Baykoç-Dönmez, Avcı ve Aslan, 1997). Bu nedenle burada kaynaştırma destek eğitim hizmetlerinin neler olduğunu belirtmek yararlı olacaktır (Kargın, 2004). Günümüzde destek hizmetlerinin verilmesi özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde tüm engelli bireylere sağlanabilmekle birlikte okul ile merkez arasında yeterince eşgüdümlü çalışma mümkün olmamaktadır. Bu merkezler kaynaştırma destek eğitim hizmetlerinden biri olan Genel Eğitim Sınıfı öğretmenine Danışmanlık hizmeti sunabilirler. Danışman yardımlı genel eğitim sınıfında özel gereksinimli öğrenci, bir okul gününün tamamını genel eğitim sınıfında geçirir ve doğrudan özel eğitim yardımı almaz (Lewis ve Doorlag, 1999). Bu hizmette özel eğitim danışmanı öğretmene öğretimi uyarlama, problem davranışlarla başa çıkma ve öğrencinin sınıfa kabulünü artırma konularında danışmanlık yapar. Ayrıca sınıf içinde materyalleri öğrencinin gereksinimlerine göre nasıl uyarlayacağı ya da hazırlayacağı, çeşitli malzemeleri nasıl kullanacağı konularında da öğretmene bilgi verir. Bu düzenlemede sınıf öğretmeni eğitimden birinci derecede sorumludur. Özel eğitim danışmanı kaynaştırmanın başarısını artırmak için öğretmene önerilerde bulunur ve öğretmen bu önerileri uygular (Lewis ve Doorlag, 1999). Bu destek hizmeti sınıf öğretmenin özel öğretmenlik bilgi ve becerilerinin gelişmesine yardım eder. Ayrıca öğretmenin, benzer sorunlarla ileride karşılaşması durumunda, sorunları kendi başına çözmeye becerilerini de geliştirir (Kırcaali-İftar ve Uysal, 1999). Genel eğitim sınıfı öğretmenine yapılan danışmanlık gerekli durumlarda öğretmene ve/veya özel gereksinimli öğrenciye destek hizmetlerin sağlanmasını gerektirmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi, öğretmene ve/veya öğrenciye gereksinim duyduğu danışmanlık hizmetinin sağlanmaması durumunda kaynaştırmadan yarar sağlamanın mümkün olmadığı düşünülmektedir.

Temelde genel ve özel eğitim arasında, eğitim programını planlama ve uygulama bakımından büyük farklılıklar olmamasına karşın, genel eğitim okullarında görev alacak pek çok öğretmen, mesleki eğitimleri sırasında, özel eğitime ilişkin yetersiz bir donanımla mezun olmaktadır. Türkiye’de kaynaştırmanın hem yasal düzeyde, hem de uygulamada kabul görmesine karşın, öğretmen yetiştiren programların içerikleri incelendiğinde, özel eğitime ve kaynaştırmaya ilişkin derslerin bulunmadığı veya çok sınırlı olduğu dikkati çekmektedir. Bu durum uygulamada sıkıntı yaratmakta ve sınıflarında özel gereksinimli öğrenci bulunan öğretmenlerin

bilgi eksiklikleri hizmet içi eğitim programlarıyla giderilmeye çalışılmaktadır.

Uygulamada yaşanan bu sıkıntıyı ortada kaldırmak için tüm öğretmenlerin mesleki eğitimleri sırasında özel gereksinimli bireyler ve bu bireylerin kaynaştırma ortamında eğitilmelerine yönelik kuramsal ve uygulamalı dersler almaları gerekmektedir. Nitekim alanda yapılan araştırmalarda, genel eğitim sınıflarında görev yapan öğretmenler, kendilerini özel gereksinimli öğrenciler için hazırlıksız hissettiklerini ve işbirliği için de çok az zamanlarının olduğunu belirtmişlerdir (Baker ve Zigmond, 1995; Manset ve Semmel, 1997; Pivik, McComas ve LaFlamme, 2002; Scruggs ve Mastropieri, 1996).

Kaynakça

- Akçamete, G., Kargın, T. (1994). Hizmet içi eğitim programının öğretmenlerin işitme engelli çocuklara yönelik tutumlarına etkisi. *Özel Eğitim Dergisi*, 1(4), 13-19.
- Atay, M. (1995). Özürlü çocukların normal çocuklarla birlikte eğitim aldıkları kaynaştırma programına karşı öğretmen tutumları üzerine bir çalışma. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Avcı, N. ve Ersoy, Ö. (1999). Okul öncesi dönemde entegrasyonun önemi ve uygulamada dikkat edilecek noktalar. *Milli Eğitim Dergisi*, 144, 68-70.
- Baker, J. ve Zigmond, N. (1995). The meaning and practice of inclusion for students with learning disabilities: Themes and implications from the five cases. *Journal of Special Education*,
- Batu, E.S. (1998). Özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırıldığı bir kız meslek lisesindeki öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüş ve öneriler. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Baykoç Dönmez, N., Aslan, N., Avcı, N. (1997). İlk ve ortaöğretim kurumu öğretmenlerinin engellilere ve kaynaştırmaya ilişkin bilgi ve görüşleri. I. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongre Bildiri Kitabı. Eskişehir.
- Çakıroğlu Wilbrandt, E., Aydoğan, Y. ve Kılınç, F.E., (2008). Montessori Yöntemiyle Kaynaştırma Eğitimi. Okul Öncesi Dönemde Engelli Olan ve Olmayan Çocuklar İçin Kaynaştırma Eğitimi Projesi. Ankara.
- Diken, H.İ. (1998). Sınıfında zihin engelli çocuk bulunan ve bulunmayan sınıf öğretmenlerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Gottlieb, J. ve Leyser, Y. (1996). Attitudes of school parents toward mainstreaming: change over decade. *Journal of Instructional Psychology*, 23(4), 257-265
- Jenkinson, J.C. (1997) *Mainstream or Special? Educating Students with Disabilities*. London: Routledge.
- Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: tanımı, gelişimi ve ilkeleri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi 5 (2) 1-13.
- Kayaoğlu, H. (1999). Bilgilendirme programının normal sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma ortamındaki işitme engelli çocuklara yönelik tutumlarına etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kırcaali-İftar, G. (1998). Kaynaştırma ve destek hizmetleri. Süleyman Eripek (Ed). Özel Eğitim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

◆ Ayfer Yıldırım Erişkin / Seda Yazar Kıraç / Yaşar Ertuğrul

- Kırcaali-İftar, G. ve Uysal, A. (1999). Zihin özürülü öğrencilere özel eğitim danışmanlığı aracılığı ile uygulanan resimli fişlerle okuma yazma öğretiminin etkililiği. *Özel Eğitim Dergisi*, 2, 3-13.
- Lewis, R.B. ve Doorlang, D.H. (1987). *Teaching special students in the mainstreaming*. U.S.A: Merrill Publishing Company.
- Lewis, R.B. ve Doorlang, D.H. (1999). *Teaching special students in general education classrooms*. New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Manset, G. and Semmel, M. I. (1997) Are inclusive programs for students with mild disabilities effective? A comparative review of model programs. *The Journal of Special Education*.
- MEB. (2006). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*.
- MEB, (2005). *Özel, Özel Eğitim Okulları Çerçeve Yönetmeliği*.
- MEB, (1997). 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.
- MEB, (1973). *Millî Eğitim Temel Kanunu*.
- Minke, K. M., Bear, G. G., Deemer, S. A., & Griffin, S. M. (1996). Teachers' experiences with inclusive classrooms: Implications for special education reform. *The Journal of Special Education*.
- Özürlüler İdaresi Başkanlığı (OZIDA), (2005). 5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.
- Özyürek, M. (1990). *Özel eğitimde normalleştirmenin doğruları*. Eğitim Bilimleri 1. Ulusal Kongresi. Bildiriler IV. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. Ankara.
- Pivik, J., McComas, J., ve Laflamme, M. (2002). *Exceptional Children*.
- Schumm, J.S. ve Vaughn, S. (1991). Making adaptations for mainstreaming students: General classroom teachers perspectives. *Remedial and Special Education*, 18-27.
- Scruggs, T.E. ve Mastropieri, M.A. (1996). Teacher perceptions of mainstreaming/inclusion 1958-1995. A research synthesis. *Exceptional children*, 63 (1), 59-74
- Soodak, C.I., Podell, D.M. ve Lehman, L.R. (1998). Teacher, student and attributes as predictors of teachers responses to inclusion. *The Journal of Special Education*.
- Sucuoğlu, B. ve Kargın, T. (2006). *İlköğretimde kaynaştırma uygulamaları*. Morpa Yayınları.
- Sucuoğlu, B. (2006). *Etkili kaynaştırma uygulamaları*. Ankara: Ekinoks Yayınları
- Sucuoğlu, B. (1996). Kaynaştırma programlarında anne baba katılımı. *Özel Eğitim Dergisi*, 2 (2), 25-43.
- Şahbaz, Ü. (1997). Öğretmenlerin özürülü çocukların kaynaştırılması konusunda bilgilendirilmelerinin kaynaştırılmaya ilişkin tutumların değişmesinde etkililiği Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi. Bolu.
- Tekin. E. (1994). Bilgilendirme tekniklerinin 4. sınıf öğrencilerinin engele sahip bireylerin sosyal kabulleri üzerine etkileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi. Ankara.
- Uysal, A. (1995). Öğretmen ve okul yöneticilerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.
- Yıkmuş, A. ve Gözün, Ö. (2004). Öğretmen adaylarının kaynaştırma konusunda bilgilendirilmelerinin kaynaştırmaya yönelik tutumlarının değişimindeki etkililiği, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 5 (2), 65-77.

Ek-1

**SINIF ÖĞRETMENLERİNİN KAYNAŞTIRMA UYGULAMALARINI
DEĞERLENDİRMELERİ FORMU**

Değerli Katılımcı,

Kaynaştırma uygulamalarının başarılı bir şekilde gerçekleşmesinde önemli bir yerinizin olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle kaynaştırma uygulamalarının başarılı bir şekilde gerçekleşmesi için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kaynaştırma ile ilgili değerlendirmelerinizin belirlenmesine yönelik oluşturulan aşağıdaki sorulara isminizi belirtmeden cevap vermeniz beklenmektedir.

Teşekkürler

**Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarının Yapıldığı Eğitim
Ortamlarını Değerlendirmeleri**

1. Sınıfın fiziki yapısı kaynaştırma için uygun mudur?
A) Evet B) Hayır
2. Sınıf mevcudu kaynaştırma için uygun mudur?
A) Evet B) Hayır
3. Sınıf içi düzenlemeler kaynaştırmaya uygun yapılmış mıdır?
A) Evet B) Hayır
4. Engel gruplarına göre okul içi düzenlemeler yapılmış mıdır?
A) Evet B) Hayır
5. Kaynaştırma öğrencilerinin sınıflara dağılımı uygun mudur?
A) Evet B) Hayır

**Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarında Kendilerini
Değerlendirmeleri**

6. Kaynaştırma öğrencisini sınıfınıza kabul eder misiniz?
A) Evet B) Hayır
7. Kaynaştırma öğrencilerinin aileleri ile işbirliği ve bilgi alışverişinde bulunur musunuz?
A) Evet B) Hayır
8. Her bir kaynaştırma öğrencisi için BEP hazırlar mısınız?
A) Evet B) Hayır
9. Kaynaştırma uygulamaları ve BEP hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?
A) Evet B) Hayır

10. Kaynaştırma öğrencilerinin sınıflara dağılımının uygun olduğunu düşünüyor musunuz?

A) Evet

B) Hayır

11. Kaynaştırma öğrencilerinin özür grupları hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?

A) Evet

B) Hayır

12. Sınıfın diğer öğrencilerini özel gereksinimli öğrenciler ve özellikleri konusunda bilgilendirir misiniz?

A) Evet

B) Hayır

13. Kaynaştırma öğrencisinin sınıfa kabulü ve uyumu için diğer öğrencilerle düzenli toplantılar yapar mısınız?

A) Evet

B) Hayır

14. Kaynaştırma programı uygulamalarına başlamadan önce kaynaştırma öğrencisine sosyalleşme ile ilgili etkinlikler düzenler misiniz?

A) Evet

B) Hayır

15. Kaynaştırma öğrencisine uygulanan programı düzenli olarak gözleyip değerlendirir misiniz?

A) Evet

B) Hayır

16. Kaynaştırma programına alınan öğrenciyi kurallar hakkında bilgilendirir misiniz?

A) Evet

B) Hayır

Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarında Okul Yönetimini Değerlendirmeleri

17. Okul yönetiminin kaynaştırma uygulaması ve BEP hakkındaki bilgilerinin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

A) Evet

B) Hayır

18. Okul yönetiminin kaynaştırma ve BEP hakkında öğretmenlerin bilgilendirilmesi için gereken hazırlıkları yaptığını düşünüyor musunuz?

A) Evet

B) Hayır

19. Okul yönetimi BEP birimi ve kaynaştırma ekibinin kurulmasını sağladı mı?

A) Evet

B) Hayır

20. Okul yönetiminin kaynaştırma öğrencilerinin sınıflara eşit dağılımını sağladığını düşünüyor musunuz?

A) Evet

B) Hayır

21. Okul yönetiminin kaynaştırma uygulamalarını kolaylaştıracak önlemler aldığını düşünüyor musunuz?

A) Evet

B) Hayır

22. Okul yönetiminin kaynaştırma öğrencileri olan sınıf öğretmenlerini birbirleriyle işbirliği içerisinde çalışmaya teşvik ettiğini düşünüyor musunuz?

A) Evet

B) Hayır

23. Okul yönetiminin öğretmenlerle kaynaştırma programının uygulanması ve aksaklıkları hakkında düzenli toplantılar yaptığını düşünüyor musunuz?

A) Evet

B) Hayır

Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarında Rehber Öğretmenleri Değerlendirmeleri

24. Rehber öğretmenin kaynaştırma öğrencileri olan sınıf öğretmenleriyle düzenli toplantılar yaptığını düşünüyor musunuz?

A) Evet

B) Hayır

25. Rehber öğretmenin davranış ve sınıf kontrolü konusunda öğretmenlere bilgi verdiğini düşünüyor musunuz?

A) Evet

B) Hayır

26. Rehber öğretmenin kaynaştırma üyelerini özel gereksinimli öğrencilerin özellikleri ve özür grupları hakkında bilgilendirme toplantılarını yaptığını düşünüyor musunuz?

A) Evet

B) Hayır

27. Rehber öğretmenin kaynaştırma uygulamaları ve BEP hakkında okul yönetimini ve öğretmenleri bilgilendirdiğini düşünüyor musunuz?

A) Evet

B) Hayır

28. Rehber öğretmenin kaynaştırma öğrencilerinin aileleriyle bilgi alışverişi ve duyguların paylaşımını içeren düzenli toplantılar yaptığını düşünüyor musunuz?

A) Evet

B) Hayır

29. Rehber öğretmenin BEP hazırlama komisyonunda aktif görev aldığını düşünüyor musunuz?

A) Evet

B) Hayır

30. Rehber öğretmenin kaynaştırma öğrencisinin gelişimini takip ettiğini düşünüyor musunuz?

A) Evet

B) Hayır

ASSESSMENTS OF INCLUSION PRATICES BY GENERAL EDUCATION TEACHERS

Ayfer YILDIRIM ERIŞKİN*

Seda YAZAR KIRAC**

Yaşar ERTUĞRUL***

Abstract

This study aims analyzing the assessment of inclusion elements such as educational environment, school management and guidance counsellor and self-assessment by general education teachers who are involved in inclusive education. In this descriptive study, questionnaires have been applied to 1500 general education teachers who attended the 30 hours special education seminar organized by Department of In-Service Training in the Directorate General for Primary Education in the Ministry of National Education in 2008-2009 school year. Outcomes of the study reveal that educational environments are not suitable for inclusion practices; that teachers admit inclusion students into their classes and show a positive attitude towards inclusion practices, however neither general education teachers themselves nor school managers have adequate knowledge concerning inclusion, Individual Education Programs (IEP) and types of disability; and that school managers and guidance counsellors fail to take required steps for inclusion practices. As a conclusion, it is considered that findings obtained can play a guiding role in translating the inclusion practices the legal ground of which has already been in place into effective and functional practices, in defining problems experienced by the relevant staff who work with the said students and taking required measures accordingly, in making required adjustments in the relevant legislation, in preparing the in-service training programs and in producing effective solutions.

Key Words: Inclusion, general education teachers, educational environment, school management, self-assessment, supplementary education services, special education consultancy

---

* Ministry of National Education Gökkuşluğu Primary School, Yenimahalle

** Ministry of National Education Nurçin Sayan Primary School, Çankaya

*** Ministry of National Education, Directorate of National Education, Pursaklar